

Verlagen

Verslag zomere excursie dal Overijsselse Vecht, 2 augustus 2014

Frank van der Meer, Erik van der Spek, Bêr Jeucken, Martijn Kos, Jan Smit, Pim Kuijken, Wijnand Heijtmans

Aan deze zomere excursie van de sectie Hymenoptera van de NEV namen zeven leden deel op uitnodiging van boswachter Ruud Jonker van Staatsbosbeheer. Er zijn in totaal 29 soorten wilde bijen waargenomen (Tabel 1). Elf soorten daarvan zijn nog niet eerder uit dit deel van Overijssel gemeld, de roestbruine bloedbij *Specodes ferruginatus* ook niet uit de rest van de provincie. Vijf soorten zijn volgens de rode lijst kwetsbaar of bedreigd.

Daarnaast zijn vijftien soorten graafwespen gezien, acht soorten zijn nieuw voor dit deel van de provincie. Voor *Pemphredon rugifer* is het de tweede vindplaats in Overijssel, de andere ligt aan de Duitse grens. Van de zes soorten spinnendoders is er één nieuw voor de omgeving even als één van de drie soorten plooiwingswespen. Duidelijk is dat deze omgeving nog onvoldoende onderzocht is om zicht te hebben op de samenstelling van de bijen- en wespenfauna. De meeste tijd is in de Junner Koelanden doorgebracht, zowel in de oudere natuurterreinen als in de nieuwe natuur. In het heidegebied is op de meeste plekken voldoende nestgelegenheid voor bodemnestelaars. De bloemrijkdom naast de struikheide is beperkt, dit kan een knelpunt zijn in de periode dat de struikheide niet bloeit. Aan de rand van het gebied stond een bijenstal, het beleid van Staatsbosbeheer om plaatsing van bijenvolken te limiteren voorkomt als het goed is overbegrazing door honingbijen en geeft de wilde bijen voldoende ruimte. In het nieuwe natuurgebied worden de steile randen van de oevers goed als nestgelegenheid gebruikt. Als het meezit zorgen hoogwaterperiodes door afkalving voor de instandhouding hiervan. Bloeiende ruigtekruiden zorgen voor stuifmeel en nectar, behoud van nestgelegenheid kan bij onvoldoende dynamiek een knelpunt worden.

Excursieverslag van Frank van der Meer

Onze zomere excursie hielden wij deze keer in de Junner Koelanden bij Ommen. Secretaris Erik van der Spek had een oproep gedaan aan diverse boswachterijen om de interesse te peilen voor een inventarisatie door de Sectie, en één van de positieve reacties, die van boswachter Ruud Jonker, onder wie de Koelanden ressorteren, was uitgekozen. Een deskundige keuze, want het bleek een schitterend gebied.

Om 10 uur verzamelden zich, na enige afzeggingen, zeven deelnemers bij restaurant "de Bootsman" voor enkele koppen koffie. Die koffie was noodzakelijk, want het bleek warm, ver én benauwd, en wij konden dus een oppepper gebruiken om in de voor de inventarisatie noodzakelijke alerte staat te geraken

Vanaf de parkeerplaats bij het restaurant liepen we via een bosrand eerst naar een terrein met struikheide en jeneverbos aan de noordrand van de Koelanden. De heide stond fraai in bloei, maar opmerkelijk: zowel heidezandbij *Andrena fuscipes* als heidezandbij *Colletes succinctus* waren beide schaars of afwezig, en dat gold ook voor de broedparasieten, respectievelijk de heidewespbij *Nomada rufipes* en de heideviltbij *Epeolus cruciger* (de laatste was nog in klein aantal te vinden). Vervolgens ging het na passage van een hek verder naar het zuiden, hetzelfde biotoop, maar nu met wat meer loofboomjes én het terrein was hier begraasd. Hier werden enkele kolonies pluimvoetbijen *Dasygoda hirtipes* gevonden die blijkbaar weinig last hadden van enige betredingsdruk door het vee.

Nog verder naar het zuiden kwamen wij in de Junner Koelanden zelf en bezochten een terrein waar natuurontwikkeling plaatsvindt: in het ruige stroomdalgrasland was een waterloop (verder?)

Figuur 1. Steile leemwanden in de Junner Koelanden. Foto: Erik van der Spek.

uitgegraven waardoor steile kale leemwanden waren ontstaan, die lager, meer naar de oever toe, verbrokkelden (Fig. 1, 2, 3).

Figuur 2. Pim Kuijken inspecteert de vangst. Foto: Erik van der Spek.

In die wanden nestelden onder andere het graafwespie *Diodontus tristis* in aantallen, alsmede de steilrandgroefbij *Lasioglossum quadrinotatum* met de bijhorende broedparasiet, de bosbloedbij *Sphcodes ephippius* (waarom hebben wij dat dier in vredesnaam bosbloedbij gedoopt? Joost mag het weten). Wat lager flitste de oever-borstelspinnendoder *Anoplus concinnus* in en uit de spleten tussen de leembrokken.

Figuur 3. Frank van der Meer in afwachting van aculeaten. Foto: Erik van der Spek.

Het werd warmer, en in de schaduw van een grote eik werd snel geluncht en de beslissing genomen via een andere route terug naar de auto's te lopen en een volgend terrein te gaan bekijken.

Dat lopen ging met een steeds grotere snelheid, waardoor we een interessant grasland met grote bulten, met nesten van gele mieren erin en vele blauwe klokjes bloeiend eróp, en hier en daar prachtige steenanjers, veel te snel achter ons lieten. Hier moeten we beslist nóg een keer naar toe!

Tenslotte stuitte we op een oude arm van de Overijsselse Vecht met een moerassige vegetatie. Langs de rechteroever leek de enige optie. Wel dwong

het dichte struweel ons dan door een soppig, somber slik met hooguit een enkele drogere graspol, te gaan. Om aan te tonen dat een béetje lid van de Sectie geen doetje is, en om hierin het goede voorbeeld te geven, voelde een deel van het bestuur zich genoopt om driest voorwaarts te gaan, weliswaar in een steeds afnemend tempo, totdat ze uiteindelijk aan de horizon vast leken te zitten.

De anderen keken bewonderend toe. Omdat de hymenopterologische waarde van bovengenoemde actie echter onduidelijk bleef, sprak Pim, na achtereenvolgens blikken op de met ontblote monddelen laag en dreigend als drones rondzoemende dazen, op de zwarte prut vóór zich, en op zijn elegante, smetteloos lichtgekleurde broek te hebben geworpen, de woorden: "Ik neem wel een omweg." Wij volgden hem daarin maar al te graag.

Op een hoger gelegen rug verzamelden wij ons weer, kwamen wéér een moerassige arm tegen, en bereikten via een nieuwe omweg toch nog de drogere graslanden.

Ondertussen had zich de waarde van Bêr en Martijn, die veelal scherp in het rond ziend de flanken bewaakten, al ruimschoots bewezen. Zo verschalkte bijvoorbeeld de laatste aan de rand van weelderig struikgewas met een ziedende smash á la Federer een mooie *Eumenes*.

Soms liep de groep zó snel dat je het gevaar liep om in onoverzichtelijk terrein de aansluiting te verliezen. Dan was daar in de verte altijd een ritmisch kloppend geluid, wat je de juiste richting wees: Wijnand sloeg voortdurend zachtjes tegen de onderste takken van bomen en struiken, waarmee hij kakkerlakken verleidde om met een suicidale boog in zijn enorme net te springen. Die techniek werkte prima, hij ving onder andere een heidekakkerlak *Ectobius panzeri*.

Weer bij de auto's gearriveerd waren sommigen wel aan een drankje toe, maar Jan wilde meteen door in verband met naderend onweer. Achteraf gezien had hij daar gelijk in.

Wij bezochten hierna een geheel open gekapt en geplagd terrein in het bos van landgoed Junne - de Heetdelle. Dit gebied bestaat uit kaal zand met hier en daar wat dennen op heuveltjes, geflankeerd door buntgras.

Het werd steeds benauwder en de hemel trok dicht. De fut was er dan bij sommigen wel een beetje uit, maar dat gaf niet, er werd nog steeds gevangen. Frank demonstreerde nu zijn zittende vangtechniek. Die bestond hieruit dat hij stil - maar met net in de aanslag - in kaarsrechte houding in het zand tussen het buntgras ging zitten en dan wachtte tot passerende angeldragers dit nieuwe verticale landschapselement

kwamen inspecteren. Dat gezit maakt hem er niet bepaald slanker op maar het werkt wel: achtereenvolgens werden een gewone keverdoder *Tiphia femorata*, de cicadendoder *Gorytes laticinctus* en nog een spinnendoder gevangen.

De geslaagde dag werd met vloeibare versnaperingen en ijs bij "de Bootsman" afgesloten. Veel dank voor de organisatie, Erik!

P.S.: Martijn en Frank misten op perron 2 van station Ommen nog een nieuwe soort voor Nederland. Volgens de officiële bordjes van - denklijk - Arriva bevonden zich daar "solitaire bijen, die *net* als honingbijen in staten leven maar niet gauw steken" (Fig. 4). Of in woorden van gelijke strekking. Nu vonden we wel wat gaatjes in het zand tussen de perrontegels, maar de solitaire bijen hebben we jammer genoeg niet gezien!

Figuur 4. Het bord op het station. Foto: Frank van der Meer.

Tabel 1. Soortenlijst van de zomere excursie bij de Overijsselse Vecht.

Soortnaam	Nederlandse naam	RL	status	trend	Heetdelle Junner Koeland		
					228-503	229-505	229-506
APIDAE s.l.	bijen						
Andrena denticulata	kruiskruidzandbij	BE	zz	tt		x	
Andrena fuscipes	heidezandbij	KW	z	t		x	x
Bombus jonellus	veenhommel	KW	z	tt		x	
Bombus lucorum	veldhommel	TNB	a	tt		x	
Bombus pascuorum	akkerhommel	TNB	a	t		x	
Bombus pratorum	weidehommel	TNB	a	0/+			x
Bombus terrestris	aardhommel	TNB	a	0/+			x
Colletes fodiens	duinzijdebij	TNB	x	0/+	x	x	
Dasypoda hirtipes	pluimvoetbij	TNB	a	0/+	x	x	x
Epeolus cruciger	heideviltbij	TNB	z	0/+		x	
Epeolus variegatus	gewone viltbij	TNB	z	0/+	x	x	x
Halictus rubicundus	roodpotige groefbij	TNB	a	0/+		x	
Halictus tumulorum	parkbronsgroefbij	TNB	a	0/+		x	
Hylaeus communis	gewone maskerbij	TNB	a	0/+			x
Hylaeus confusus	poldermaskerbij	TNB	a	0/+		x	
Lasioglossum albipes	berijpte groefbij	TNB	z	0/+		x	
Lasioglossum calceatum	gewone geurgroefbij	TNB	a	0/+	x	x	
Lasioglossum leucopus	gewone smaragdgroefbij	TNB	z	0/+		x	x
Lasioglossum leucozonium	matte bandgroefbij	TNB	z	0/+		x	x
Lasioglossum quadrinotatum	steilrandgroefbij	TNB	z	0/+		x	x
Lasioglossum sextrigatum	gewone franjegroefbij	TNB	a	0/+	x		
Lasioglossum zonulum	glanzende bandgroefbij	TNB	z	0/+			x
Macropis europaea	gewone slobkousbij	TNB	a	0/+		x	
Megachile versicolor	gewone behangersbij	TNB	z	0/+		x	
Melitta haemorrhoidalis	klokjesdikpoot	TNB	z	0/+		x	
Nomada rufipes	heidewespbij	TNB	a	0/+			x
Sphcodes ephippius	bosbloedbij	KW	z	t		x	
Sphcodes ferruginatus	roestbruine bloedbij	KW	zz	t		x	
Sphcodes gibbus	panzerbloedbij	KW	zz	0/+			x

Soortnaam	Nederlandse naam	RL	status	trent	Heetdelle		
					228-503	229-505	229-506
Sphecodes monilicornis	dikkopbloedbij	TNB	a	0/+		x	
Sphecodes puncticeps	grote spitstandbloedbij	TNB	z	0/+		x	x
Sphecodes miniatus	gewone dwergbloedbij	TNB	z	0/+		x	
SPHECIDAE		langsteelgraafwespen					
Ammophila pubescens	behaarde rupsendoder		va	0/+			x
Ammophila sabulosa	grote rupsendoder		a	t	x	x	x
CRABRONIDAE		graafwespen					
Alysson spinosus			va	0/+		x	
Cerceris rybyensis	snuittorrendoder		a	0/+			x
Diodontus minutus			a	0/+			x
Diodontus tristis			va	t		x	x
Dryudella stigma			va	0/+	x		
Ectemnius continuus			a	0/+		x	
Gorytes laticinctus			va	++	x		
Mellinus arvensis	gewone vliegendoder		a	t	x	x	x
Mimesa equestris			va	tt	x	x	x
Pemphredon rugifer			z	t			x
Philanthus triangulum	bijenwolf		a	0/+			x
Tachysphex obscuripennis	kakkerlakkendoder		ma	t			x
Trypoxylon figulus			ma	0/+			x
MUTILLIDAE		mierwespen					
Smicromyrme rufipes	gewone mierwesp		a	0/+	x	x	x
POMPILIDAE		spinnendoders					
Anoplius concinnus	oever-borstelspinnendoder		ma	0/+		x	x
Anoplius infuscatus	gewone borstelspinnendoder		a	0/+			x
Anoplius viaticus	roodzwarte borstelspinnendoder		a	t			x
Arachnospila spissa	eentandzandspinnendoder		va	t			x
Pompilus cinereus	grijze spinnendoder		a	0/+	x		
Priocnemis parvula	heide-zaagpootspinnendoder		ma	t		x	
VESPIDAE		plooi vleugelwespen					
Ancistrocerus nigricornis			va	0/+	x	x	
Dolichovespula saxonica	saksiche wesp		a	0/+	x		
Eumenes penduculatus			ma	0/+		x	
TIPHIIDAE		keverdoders					
Tiphia femorata	gewone keverdoder		va	t	x	x	x
CHRYSIDIDAE		goudwespen					
Chrysis ignita s.l.			a	0/+		x	

Vet = nieuw voor deze omgeving

vetcursief = nieuw voor Overijssel

RL = Rode Lijst

BE = bedreigd

KW = kwetsbaar

TNB = thans niet bedreigd

Status

va = vrij algemeen

a = algemeen

ma = minder algemeen

z = vrij zeldzaam

zz = zeldzaam

Trend

++ = sterk toegenomen

0/+ = stabiel/toegenomen

t = afgenomen

tt = sterk afgenomen